

Matia Corvin și Clujul

(1443 – 1458 – 1490)

Cele trei repere cronologice din titlu marchează trei momente fundamentale, legate de numele uneia dintre cele mai mari personalități politice ale Europei Centrale, anume Matia Corvin. Prima dintre date se referă la nașterea sa, a doua la suirea pe Tronul Ungariei (la vârsta de 15 ani, a majoratului din epocă), iar ultima este anul morții.

DE IOAN-AUREL POP

În centrul istoric al Clujului tronează de mai bine de un secol un grup statuar excepțional, în fruntea căruia se impune figura majestuoasă a lui Matia Corvin, fiul cel mai faimos al locului. Ne amintim mereu de ilustrul suveran, figură aproape legendară, de la nașterea căruia au trecut aproape 570 de ani. Ne mai amintim și pentru că statuia, inaugurată la 1902, este o adevărată operă de artă, aparținând sculptorului Ioan Fadrusz, premiat pentru această lucrare la un prestigios salon internațional de la Paris.

Era epoca sărbătoririi cu mare fast a „mileniului“, adică a celor o mie de ani trecuți de la venirea ungarilor în Pannonia (896-1896), iar personalitatea suveranului născut la Cluj era prezentată ca o întruchipare a rolului ungarilor de „civilizatori ai Bazinului Carpatic“. Figura și personalita-

tea regelui Matia s-au impus drept simbol al Clujului, cu cădere în epoca modernă și contemporană, când au pătruns ferm în conștiința colectivă.

În fine, nu de puține ori, Matia Corvin și statuia lui Fadrusz au stârnit controverse și dispute, mai ales în timpul puseurilor de naționalism din ultimul secol. După tentative de „ornare“ a statuii cu sloganuri alternative ungurești și românești, soluția optimă s-a dovedit a fi inscripția de *Mathias Rex*, care spune concentrat totul, în acord cu maxima latină *Non multa sed multum*. Dar dincolo de toate acestea, statuia respectivă este poate cea mai importantă emblemă urbană (când spui Cluj, spui „statuia lui Matei Corvin“), cu valoare artistico-istorică în sine și cu trimitere la o personalitate de prim rang a trecutului Europei Centrale și Sud-Estice. Tot

O plăcuță controversată

O plăcuță cu un citat din Nicolae Iorga, menită să salveze statuia lui Matia Corvin de la demolare în perioada interbelică, a ajuns astăzi să creeze o animozitate între autoritățile locale din Cluj și comunitatea maghiară din România.

Ideea înălțării la Cluj a unei statui care să îl înfățișeze pe Matia Corvin datează încă din anul 1882, an în care Consiliul Legislativ Orășenesc Cluj a stabilit executarea unui monument în cinstea fostului rege al Ungariei, născut la Cluj. Macheta lui Janos Fadrusz a fost aprobată cu unanimitate de autoritățile locale clujene în 1894, iar aceasta a câștigat marele premiu la Expoziția Mondială din 1900 de la Paris.

Statuile din bronz ale lui Matia Corvin și ale celor patru personalități de la bază au fost aduse cu trenul de la Budapesta și transportate pe șinele unei vechi linii de tramvai cu cai până în centrul Clujului, unde au fost amplasate pe soclul din piatră. Festivitățile de inaugurare au avut loc abia la data de 12 octombrie 1902, cauzele întârzierii fiind costurile ridicate ale realizării monumentului.

Astfel, ansamblul statuar dezvelit în anul 1902 îl înfățișează pe regele Matia Corvin într-o ipostază ecvestră impunătoare, primind omagiul conducătorilor contemporani: Blasiu Magyar (vestit căpitan de oști), Pavel Chinezu (banul Timișoarei), Stefan Zapolya (palașinul Ungariei, al doilea om în stat, și bunicul viitorului mare rege) și Stefan Bathory (voievodul Transilvaniei). Arhitectul Lajos Pakey a realizat proiectul soclului statuii, reprezentând un bastion al zidului cetății Clujului.

În anul 1919, după realizarea Marii Uniri, au existat demersuri pentru demolarea monumentului, considerat un simbol al naționalismului maghiar. O altă variantă a fost mutarea acestuia la Hunedoara, locul de baștină al tatălui regelui, Iancu de Hunedoara. Soluția salvării monumentului i-a aparținut istoricului Nicolae Iorga, prin amplasarea unei plăcuțe trilingve, care să evidențieze originea română a regelui Matia. Această plăcuță conține un citat al lui Iorga: „*Biruitoar în războaie, învins numai la Baia de propriul său neam când încerca să învingă Moldova nebiruită*”.

În anii de după Primul Război Mondial, statul maghiar a solicitat în mai multe rânduri statuia, însă autoritățile române doreau să o păstreze, dată fiind originea română a regelui. În urma Dictatului de la Viena, statuia a revenit din nou în centrul atenției. În anul 1945 a fost îndepărtată de pe postamentul statuii stema Ungariei și inscripția *Matyas kiraly*, fiind înlocuită cu inscripția *Mathias Rex*.

După preluarea puterii, comuniștii au îndepărtat inscripția lui Iorga de pe statuie, iar o plăcuță identică cu cea a istoricului a fost repusă pe statuie în 1992, de Ziua Națională a României, de către primarul Gheorghe Funar. Plăcuța atestă originea română a lui Matei Corvin, pe care maghiarii îl consideră regele lor, și a fost prilej de dispute între cele două comunități. După reabilitarea grupului statuar, primăria clujeană nu a mai montat respectiva plăcuță, însă aceasta a reapărut pe neașteptate pe statuie anul trecut, declanșând protestele minorității maghiare. | CIPRIAN STOLERU

emblematică este și „Casa Matei”, adică edificiul din centrul Clujului în care s-a născut viitorul suveran și care, în ciuda unor transformări suferite, s-a păstrat intact după aproape șase secole de la construcția sa.

Matia Corvin, un simbol al caracterului multietnic al Transilvaniei

Venit pe lume la 23 sau 24 februarie 1443, în casa Mech – a unui patrician german din Cluj, devenită un fel de han – ca fiu al românului Iancu de Hunedoara și al nobilei maghiare Elisabeta

Szilágy, Matia Corvin a ajuns în timp un simbol al caracterului multiethnic al Transilvaniei de atunci. De altminteri, la începutul secolului al XV-lea, Clujul dintre ziduri (*intra muros*) era încă un oraș mai mult german decât maghiar. Tatăl viitorului rege, Iancu de Hunedoara, numit în tinerețe în documente „Ioan Românul” (*Iohannes Oláh*), descindea dintr-o familie cnezială înnobilită, fiind, mai exact, fiul cavalerului de curte regesc Voicu (*miles aulae regis*) și al Elisabetei de Marginea sau Marsina¹. Acest din urmă nume conduce fie la districtul românesc omonim din nord-estul Banatului, fie la familia cnezială românească Mușina/Marsina din Țara Hațegului. Prin meritele proprii, Iancu a ajuns la mari demnități, între care cele de voievod al Transilvaniei (1441-1446), guvernator al Ungariei (1446-1452) și căpitan general al regatului (1453-1456). El a salvat Ungaria și Creștinătatea de invazia otomană spre centrul Europei prin marea victorie de la Belgrad din 1456, fiind considerat ultimul mare cruciat autentic, animat de idealurile Republicii Creștine (*Respublica Christiana*).

În urma luptelor interne pentru tronul Ungariei, fiul lui Iancu, Matia, a fost ales rege al Ungariei, în 1458. Era primul rege fără sânge regesc, dar nu a reușit să întemeieze o dinastie, căci fiul său, Ioan Corvin, nu s-a putut impune pe tron la moartea tatălui (1490). Despre Matia s-a știut în epocă faptul că era de origine română (a fost și numit uneori, cu oarecare dispreț, *Valachorum regulus*, adică „regeșorul românilor”), dar s-a preferat să se pună accentul pe originea sa romană (din familia Corvina), fiindcă românii erau oricum urmașii romanilor și fuseseră stăpâni ai lumii (în timp ce românii ardeleni erau supuși și umili, fără dreptul de a alcătui o stare sau grup privilegiat, în forma în care făceau acest lucru nobilii unguri, sașii și secuii).

Matia și Ștefan ce Mare

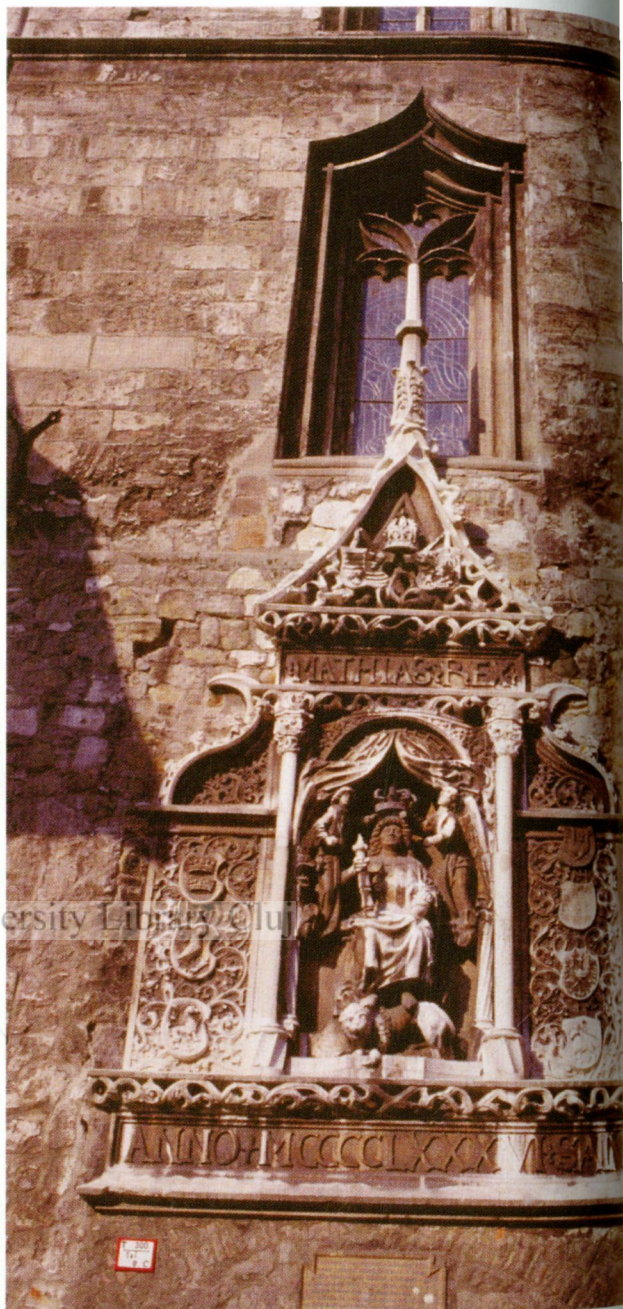
Matia a purtat lupte cu mai toți dintre vecinii săi, inclusiv cu moldovenii lui Ștefan cel Mare (1457-1504). Dornic să supună Moldova, al cărui principe nu i se recunoștea drept vasal, regele a trecut Carpații cu oaste la 1467, dar a fost învins și rănit de moarte la Baia de către românii voievodului Ștefan cel Mare. De aceea, Iorga a scris că Matia a fost mereu și pretutindeni biruitor și doar o dată învins, de propriul său neam.

După aceasta, neputând supune Moldova, dar având nevoie de ajutor în lupta antiotomană, s-a reconciliat cu domnul de la Suceava, cu care a încheiat tratate de colaborare (suzeranitate-vasalitate), după tipicul medieval. La un moment dat, probabil după 1484, i-a dăruit lui Ștefan feudele ardelene Ciceul și Cetatea de Baltă, două cetăți cu zeci de sate românești în jurul lor și i-a îngăduit domnului român să patroneze viața bisericească a românilor din Transilvania. În acel timp a fost ctitorită de către moldovenii biserica din Feleac, devenită apoi centru de episcopie și arhiepiscopie (după tipicul latin) sau de mitropolie (după rânduiala răsăriteană) românească. În lupta antiotomană de la Vaslui, din 1475, dar și în alte împrejurări, Ștefan a fost ajutat și de oștenii veniți din partea lui Matia. Grație înțelegerilor dintre Matia Corvin și Ștefan cel Mare, prima mitropolie românească recunoscută de pe pământul Transilvaniei a fost tot la Cluj, fiindcă satul Feleac făcea parte din hotarul orașului, fiind proprietatea acestuia.

Matia sau Matei?

În legătură cu figura marelui rege renașcentist și mecenat, trebuie făcute câteva precizări. Numele lui real nu este Matei – cum i se spune de către majoritatea românilor – ci Matia, deoarece copilul născut la Cluj a fost botezat nu după numele evanghelistului Matei (Matheus), ci după acela al apostolului Matia (Mathias), omagiat în calendarul catolic la 24 februarie în anii obișnuiți și la 25 februarie în anii bisecți².

Cum însă numele de Matia nu s-a impus niciodată în onomastica românească și cum asemănarea formală între cele două nume este izbitoare, el a fost foarte ușor confundat cu numele de Matei, familiar și cunoscut între români. Mai

SCULPTURĂ în relief reprezentând încoronarea lui Matia Corvin

concret, de la maghiarul Mátyas (=Matia), pronunțat Matias, nu a fost decât un pas până la românescul Mateias, privit, pe bună dreptate, ca diminutiv al lui Matei. De aceea, asimilarea celor două nume în limba română, dintre Matia (Matias) și Matei, este firească și de acceptat.

În al doilea rând, se cuvine zăbovit puțin asupra celor două plăci comemorative așezate pe „Casa Matei”, adică pe fațada edificiului în care s-a născut personajul evocat. Prima placă, scrisă integral în limba maghiară, amintește o atmosferă de mare fast naționalist ungar, când regele Matia era ridicat în slăvi ca purtător al geniului națiunii ungare, ca mare suveran, depozitar al celor mai înalte calități ale poporului maghiar. În ciuda caracterului său exclusivist, această placă a fost lăsată la locul său – spre deosebire de alte simboluri similare – și în vremea comunismului. A doua placă, în limbile engleză și română, a fost pusă în grabă, prin anii '90 ai secolului trecut, în cadrul unor avânturi naționaliste românești, promovate de primarul de-atunci al Clujului. Ea conține câteva erori care

CASA din Cluj Napoca în care s-a născut Matia Corvin / Central University Library Cluj

se cuvin relevate: 1) pe frontispiciul său tronează o stemă falsă a Clujului, cu simboluri heraldice atipice, neaprobată vreodată de specialiști și mai ales de Comisia de Heraldică a Academiei Române; 2) numele regelui este trecut în forma populară de „Matei“, deși se știa că aceasta este, sub aspect științific, incorectă; 3) regele este caracterizat drept „român“, când, în fapt, el avea doar origine românească pe linie paternă, cea care, de altminteri, conta în epocă; corect era să se releve doar spița sa românească; 4) textul englez conține cel puțin o greșeală de ortografie (este scris *according to* în loc de *according to*). Toate acestea pun placa respectivă într-o lumină nefavorabilă, cel puțin pentru cunoscătorii. Aceasta nu înseamnă că o inscripție în limba română – limba maternă a 80% dintre clujeni! – și într-o limbă de circulație internațională nu era necesară. Era foarte necesară, dar trebuia pusă cu oarecare precauție, după consultări cu specialiștii, care există din plin în marele oraș universitar și academic de pe Someș.

Matia a fost apreciat drept unul dintre cei mai mari regi pe care i-a avut Ungaria de-a lungul timpului, dar el nu este simbolul unei singure națiuni sau etnii. Prețuit de germanii clujeni în mijlocul cărora s-a născut și de toți germanii (sași) ardeleni fiindcă le-a recunoscut organizarea politico-administrativă superi-

oară numită *Universitas Saxonum* („Universitatea sașilor“), el este deopotrivă revendicat și de români, prin originea pe linie paternă, prin mândria de a se considera, ca și românii, urmașul romanilor. El a fost și un european, prin efortul de apărare a Creștinătății, prin ideile sale umaniste, prin prețuirea culturii, prin întemeierea bibliotecii vestite numite „Corvina” sau „Corviniana“. Prin naștere, prin ocrotirea orașului (căruia i-a conferit privilegiul), prin fondarea, în anul 1486, a bisericii franciscane, prin alte gesturi și acțiuni, regele a rămas pentru eternitate și un simbol al Clujului. Un oraș contemporan care poate arăta lumii asemenea embleme ale trecutului nu este amenințat de uitare, ceea ce nu este puțin lucru. Pentru că uitarea este un fel „somm al rațiunii“, iar amintirea, prin seva ei, este o cale deschisă spre viitor și spre colaborare. Iar evocarea figurii regelui Matia Corvin nu trebuie să fie un prilej de dezbinare, ci de unire și comuniune între români și unguri, pe care destinul i-a așezat să trăiască împreună.

1. S-a scris mult și, adesea, de prisos, despre numele tatălui regelui, încercându-se mai recent impunerea, în românește, a formei Ioan. Cercetări mai recente, aprofundate, au dovedit că marele erou al creștinătății, prețuit de toate popoarele Europei Centrale și de Sud-Est, s-a numit Iancu la el acasă (între români) și în Balcani, János în Ungaria, Johannes la sași, Bianco la italieni etc. Iar fratele său, cu nume omonim, mort de timpuriu, s-a chemat între românii transilvăni Ivașcu. De altminteri, formele de Iancu și Ivașcu sunt variante ale numelui de Ioan.
2. Ziua evanghelistului Matei este, în calendarul catolic, 21 septembrie.